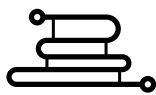

Biblioteka
NASLIJEĐE

TIM press

Biblioteka
NASLIJEĐE

Ulrich Alexander Boschwitz
PUTNIK

Naslov izvornika
DER REISENDE

© 2018 Klett-Cotta – J.G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger GmbH, Stuttgart
Ovo izdanje objavljeno je u dogovoru s Literarische Agentur Gaeb & Eggers GmbH

© za hrvatsko izdanje
TIM press d.o.o., Zagreb
tim.press@tim-press.hr
www.tim-press.hr

Sva prava pridržana

ISBN 978-953-369-033-9

Ulrich Alexander Boschwitz

PUTNIK

ROMAN

Njemačko izdanje priredio i pogovor napisao
Peter Graf

S njemačkoga preveo i bilješkama popratio
Hrvoje Gračanin

Zagreb, 2023.

Sadržaj

Urednička napomena uz njemačko izdanje	7
Napomena prevoditelja	8
1. poglavlje	11
2. poglavlje	27
3. poglavlje	51
4. poglavlje	71
5. poglavlje	103
6. poglavlje	131
7. poglavlje	141
8. poglavlje	159
9. poglavlje	171
10. poglavlje	191
11. poglavlje	207
Pogovor izdavača njemačkog izdanja	211

Urednička napomena uz njemačko izdanje

Strojopisni rukopis u osnovi ove knjige pisan je od studenog 1938. godine, neposredno nakon pogromâ u Njemačkoj kojima je započelo sustavno proganjanje Židova.

Autor, kojemu su tada bile tek 23 godine, u tom je času već bio pobjegao. U Luksemburgu, a dijelom zacijelo i u Bruxellesu, u samo nekoliko tjedana napisao je roman o židovskom trgovcu Ottu Silbermannu koji je najprije izgubio svoju imovinu, potom dostojanstvo, a naposljetku i razum.

Izvorni rukopis, napisan pisačim strojem na njemačkom, zaobilaznim je putovima u šezdesetim godinama dvadesetog stoljeća dospio u Frankfurt na Majni, gdje se danas čuva u Egzilnom arhivu Njemačke nacionalne knjižnice.

Ovdje se prvi put pojavljuje na njemačkom jeziku. Budući da okolnosti tada nisu dopuštale Ulrichu Alexanderu Boschwitzu da rukopis – kao što je uobičajeno – doradi s izdavačem ili lektorom, sada, gotovo 80 godina nakon njegova dovršetka, pomnjivo je uz suglasnost obitelji uređen ne bi li se ovome dirljivom i dojmljivom djelu dao oblik kakav zaslužuje.

Peter Graf, Berlin, jesen 2017.

PETER GRAF, rođen 1967. godine, na čelu je nakladnika Das Kulturelle Gedächtnis i vlasnik je izdavačke agencije Walde + Graf. Jedno od težišta njegova publicističkog rada ponovno je otkrivanje zaboravljenih tekstova.

Napomena prevoditelja

Nakon objelodanjivanja njemačkog izvornika 2018. godine, tiskan je 2019. hebrejski prijevod Noaha Kola pod naslovom ha-Nose'á (Putnik) u nakladi Achuzat Bayit (Tel Aviv), 2021. engleski prijevod Philipa Boehma pod naslovom The Passenger (Putnik) u nakladi MacMillan Publishers (New York), odnosno Pushkin Press (London) te 2022. portugalski prijevod Gisele Eberspächer pod naslovom O passageiro (Putnik) u nakladi Cavalo de Ferro (Lisabon). Prvotna se inačica romana, u engleskom prijevodu Trevora Eatona Blewitta i Phyllis Blewitt, pojavila 1939. u Ujedinjenom Kraljevstvu pod naslovom The Man Who Took Trains (Čovjek koji se vozio vlakovima) u nakladi Hamish Hamilton (London), odnosno 1940. u Sjedinjenim Državama pod naslovom The Fugitive (Bjeganac) u nakladi Harper and Brother (New York – London). Oba su ova izdanja bila objavljena pod Boschwitzevim pseudonimom John Grane, jednako kao i francuski prijevod Mauricea Rémona tiskan 1940. pod naslovom Le Fugitif (Bjeganac) u nakladi Albin Michela (Pariz).

Hrvoje Gračanin, Zagreb, ljeto 2023.

PUTNIK

4. poglavlje

„Ne razumijem vas“, reče Silbermann putem. „Još maloprije ste htjeli putovati u trećem razredu da budete među ljudima.“

„Što se mene tiče, psihoza“, reče Lilienfeld prosvijetljeno. „Činim se sebi kao da sam nacrtan. – Osim toga, mislim da je Židovima i zabranjeno pohoditi restoranska kola.“

„Život nam je zabranjen“, otpovrnuo je Silbermann. „Želite se prema tomu ravnati?“

Tek nakon što su stigli do svojeg odjeljka, Lilienfeld je ponovno počeo govoriti. „Ponekad se sasvim obeshrabrim“, rekao je, donekle posramljen vlastitog objašnjenja. „Bilo je dana kad se nisam usuđivao izići iz radnje. Iz straha da bi me netko mogao gurnuti ili uvrijediti. Iako je posao išao loše, više nisam ni ganjao narudžbe. Znaite, kadšto imam osjećaj da više ništa ne ide kako treba, ama baš ništa!“

„Dajte, dajte“, reče Silbermann ohrabrujuće. „Definitivno mi se više sviđao vaš krasan optimizam otprije. Nemojte sad iznevjeriti sama sebe! Sigurno ste u ratu iskusili opasnije situacije. A u tome ste imali sreće i izvukli se iz svega u jednom komadu. Možda ćete već za tjedan dana dobiti posao u inozemstvu pa ćete tada sve ovo ovdje ostaviti za sobom. Nemojte samo odustati, dragi moj! Samo bez predaje! Uvijek imajte cilj pred očima pa ćete ga već i doseći! Svjetsku bol sebi uopće ne možete priuštiti! Tek kasnije, dok vam probava radi, možete postati melankolični!“

„Imate pravo“, reče Lilienfeld bitno živahnije. „Ako želite, pođimo sad opet.“

Kolika je samo moć uvjeravanja, čudio se Silbermann kojemu uopće nije bilo do toga.

„Ne, ne“, kazao je tada. „Pustimo to. Ne griješite sasvim. Vjerojatno će uskoro doći i konobar, u suprotnom ćemo zajedno popiti kavu na sljedećoj stanici.“

„Hoću li uspjeti?“ upitao je Lilienfeld, sad opet vrlo potišteno. „Što to?“

„Mislim, hoću li prijeći granicu? Neće li me ščepati? Ta moglo bi se jednako tako dogoditi da uletim u ruke žandarima na drugoj strani pa me pošalju natrag. No tad ću sebi oduzeti život.“

„Čovječe“, rekao je Silbermann s lažnom živahnošću. „Ne budite toliko nemirni! Nemojte se uopće poigravati takvim ludim mislima. Ako ne ide prvi put, ići će drugi. Ne razumijem vas!“

„Zar se vi uopće ne bojite?“ branio se Lilienfeld.

„Naprotiv. Dakako. Ali se neću tomu prepustiti!“ odvratio je Silbermann sasvim čvrsto.

5. poglavlje

Silbermann je u pošti nemirno koračao gore-dolje. Čekao je telefonski poziv koji je on zakazao. Kako ne bi pobudio sumnju, trudio se ostaviti dojam sasvim opuštenog i vedrog raspoloženja.

U Aachen je stigao prije sat vremena, ostavio je svoj kovčeg na pohrani prtljage, dok je svoju vrijednu aktovku držao kod sebe i nosio je sad pod miškom. Nakon što ga je u Dortmundu napustio Lilienfeld kojega je ispratio naj snažnijim ohrabrenjima, ostalo mu je vremena da supruzi napiše dugo, detaljno pismo te još jedno, svedeno na osnovne podatke, svojoj sestri. Supruzi je osim toga poslao dodatan brzojav u kojemu ju je umirivao.

Barem sam donekle sredio svoje poslove, pomislio je Silbermann dok je hodao gore-dolje, ustanovivši da je ipak ugodno i umirujuće što je, iako doduše ništa ne riješivši, barem sve pismeno razložio.

Čekao je na svoj razgovor već deset minuta pa je počeo postupno ćutjeti strah. Razmišljao je o tome da mu, recimo, sin nije u hotelu ili da nije izišao novi propis o međunarodnim pozivima pa da su možda obavijestili policiju da se traži poziv u inozemstvo. Što ako me zadrže i pitaju o svrsi razgovora? Možda će me pretražiti i pronaći novac kod mene. Time ću u pograničnom gradu već biti dovoljno sumnjiv. Što će vam ovdje četrdeset tisuća maraka, pitat će me, a potom mi zaplijeniti novac i otparaviti me u koncentracijski logor!

Njegov ga je strah oneraspoložio, a za to je okrivio Lilienfelda. Ne bi li se iznova pribrao, počeo je pjevušiti sebi u bradu.

Sada mu je službenik mahnuo. To je bilo definitivno ljubazno od njega. Ta iako je stajao nasuprot njemu, mogao je također važno

Hodali su jedan uz drugog te sad stajali nasuprot stražarskoj prostoriji.

„Da“, kazao je polako Silbermann. „Doista, zacijelo bih se morao obratiti željezničkoj policiji. Hvala vam.“

„Odmah uđite“, ponovio je policajac, pokazujući na stražarsku prostoriju. „Ne zadržavajte se dugo na uvodu. Napravite prijavu.“

„Ne znam“, rekao je Silbermann izmučenim, neodlučnim glasom.

„Što ne znate?“ upitao je policajac, postajući sumnjičav. „Jeste li imali aktovku ili niste?“

„Naravno da sam je imao. U njoj je bilo trideset tisuća maraka! Ali možda bi bilo bolje da se ponovno raspitam na peronu nije li je netko predao.“

„Mogli biste se dugo raspitivati. Tko god se potruđi i ukrade trideset tisuća maraka, neće ih odmah potom vratiti.“

„No možda su ih pronašli.“

Policajac ga je zlovoljno pogledao. „No upravo ste rekli da su vam ukradeni! Kako bi ih onda mogli pronaći?“

Silbermannova situacija postala je donekle kritična. Trenutačno se željezničke policije nije bojao ništa manje nego gubitka torbe.

Ako podnesem prijavu, razmišljao je, ne samo da sam izgubio novac, nego ću izgubiti i slobodu. No ako ne podnesem prijavu, nema nikakvih izgleda da ću novac i torbu ikad više vidjeti. I onda sam gotov. Na kraju krajeva, torba je bila moja zadnja aktiva. Ali onda mu se ponovno pobudila nada kako se možda ipak dogodio slabo vjerojatan slučaj da je torba pronađena i predana.

„Još ću se jedanput raspitati“, rekao je, te policajca, koji je iznenađeno gledao za njim i odmahivao glavom, ostavio kako bi se vratio na peron.

Tek je na pregradi shvatio da je propustio kupiti peronsku kartu, ali je na svoje veliko olakšanje vidio da vlak još stoji u kolodvorskoj dvorani. Odjurio je do aparata, izvadio kartu, potom otrčao na peron te potražio vlakovođu.

„Je li pronađena jedna aktovka?“ protisnuo je, još bez daha od trčanja. „Izgubio sam aktovku. U njoj je bilo više od trideset tisuća maraka!“

Vlakovođi su se od iznenađenja naduli obrazi. „Trideset tisuća maraka“, kazao je potvrdno. „Neka sam proklet!“

„Je li torba predana?“

„Kod mene nije. No prijavu za gubitak morate podnijeti u nalaznom uredu. Doduše, ako vas zanima moje mišljenje – od toga nema velike koristi. Trideset tisuća maraka će i poštenog momka lako pretvoriti u lupeža. U kojem ste to odjeljku sjedili?“

„U drugom razredu“, rekao je Silbermann, koji se iznenada ponadao kako mu je torba možda promaknula dok je pretraživao po odjeljku. Ušli su u vlak, ali Silbermann više nije mogao točno reći u kojem je odjeljku sjedio. Tako su pretražili sve kupee za pušaće drugog razreda bez ikakva rezultata.

„Gospodin s plavim brkovima“, izjavio je Silbermann na pitanje o suputnicima. „Odmah mi se učinio ponešto sumnjivim, ali možda sam i to sebi naknadno samo umislio. Bila su dva gospodina, kao što sam vam već kazao, jedan je imao plave brkove.“

„A gospođa?“ upitao je vlakovođa. „Zar niste pitali gospođu?“

„Ah!“ rekao je Silbermann nesretno. „Nisam uopće ni razmišljao o tome. Možda sam od gospođe mogao dobiti precizan opis dvojice lopova.“

„Sasvim sigurno“, složio se vlakovođa. „Trebali ste pitati gospođu.“

„No mogu je opisati. Nosila je sivi kostim...“

Vlakovođa je pogledao na sat.

„Otiđite do željezničke policije i nalaznog ureda“, predložio je. „Ta vidite da sam ja dao sve od sebe, više od toga učiniti ni ne mogu. Ako želite, mogu vam dati službenika tako da odmah pronađete stražarsku prostoriju.“

Nagnuo se kroz prozor i pogledao uokolo.

„Ne, ne“, hitro je kazao Silbermann. „Pustite samo. Jako ljubazno, ali informaciju imam, znam put. Doviđenja.“

Izišao je iz odjeljka, sišao iz kola, držeći se nemoćnim rukama za rukohvate, a onda je polagano iznova krenuo prema pregradi.

Zapravo sam samo izgubio malo vremena od svojeg života, pokušao je sâm sebe uvjeriti. Ništa drugo. Ni novac mi nije mogao presudno pomoći. Ta to sam vidio.

Ali takva umovanja nisu donijela nikakvu utjehu. Jer bio je itekako svjestan da se sad nešto odlučujuće dogodilo protiv njega, da mu je s novcem oteta mogućnost otpora, njegovo jedino uporište. Pred tim su udarcem, za koji je vjerovao da će odlučiti njegov daljnji život, gotovo u potpunosti izbljedjele opasnosti koje su mu trenutačno prijetile.

Tek sad se dogodilo nešto što se ne može popraviti, pomislio je, pa premda je u svojevrsnoj samoobrani pokušao pobjeći u mlitavu ravnodušnost, to mu je pošlo za rukom tek nepotpuno. Sišao je niz kamene stube. Sad za mene nema više dobivanja na vremenu, pomislio je, uz novac sam izgubio i svoj vremenski račun.

Stajao je pred vratima s natpisom *Željeznička policija*.

Silbermann je pritisnuo kvaku, otvorio vrata i pogledao u prostoriju.

„*Heil Hitler*“, pozdravio ga je hrapavi glas.

„Odmah se vraćam“, rekao je, okrenuo se i polako krenuo prema klupi na kojoj je već prije sjedio.

Prijaviti, pitao se. Prijaviti lopova? A kod koga? Nasmijao se bespomoćno i zlobno. Uhitit će okradenog, sudit će opljačkanom! Ne lopovima!

Spustio se na bok tako da je naslon klupe lagano prasnuo. Ruke su mu počivale ravno na sjedištu, raširenih prstiju. Sad sam dakle gotov, pomislio je. Potpuno gotov! Potom je skočio i napravio nekoliko koraka prema stražarskoj prostoriji. „Prijaviti,“ promrmljao je, „razbojniku prijaviti lopova!“

Otvorila su se vrata stražarske prostorije i izišao je policajac. Upitno je pogledao Silbermanna: „Želite li nešto?“

Silbermann se u tišini okrenuo.